

Uitgave van de Historische Kring Gente, 14e jaargang (2007) nummer 2
Colofon: Op voorlaatste pagina

Ganita mare

Voorheen Marktpraat

Deze mare is bestemd voor:

Zie enveloppe/omslag

De ingang van onze huisvesting, Nijmeegsestraat 19. Wachtend op versiering met vlaggen en decoraties voor de huldiging van de Bataven, wegens de promotie naar de hoofdklasse in de voetbalwereld. Daags daarop volgde de aubade van/voor de Gendtse gedecoreerden op Konninginnedag. Zie ook de volgende pagina.

Ganita mare

Inhoud 2007-2

- 3 Nieuwe vertegenwoordiger Monumentencommissie
- 3 Moderne Monumenten
- 4/5 Excursie steenfabriek
- 6 Kersenfeest Gendts Allerlei
- 7 Verre verwanten
- 8/14 Zware tijden
- 15 Oostgeldersche Contactdag
- 16/17 Ien 't Gendts: 't Kienje'
- 18 Proces Verbaal
- 19 Na de evacuatie.
- 20 Straatnamen
- 21 Catootje
- 22/24 Verkeer en vervoer in de Betuwe
- 25/26 Kaarten Pannerdensch kanaal
- 27 Leden, Colofon

Recifi-

catie

Dit meisje staat als vijfde van links op de voorpagina van Ganita mare 2007-1 als **Willy Evers** vermeld. Dit is bezijden de waarheid. Het moet zijn:

Willy Leenders.

De fout is gemaakt door de redactie, Harrie Scholten dus.

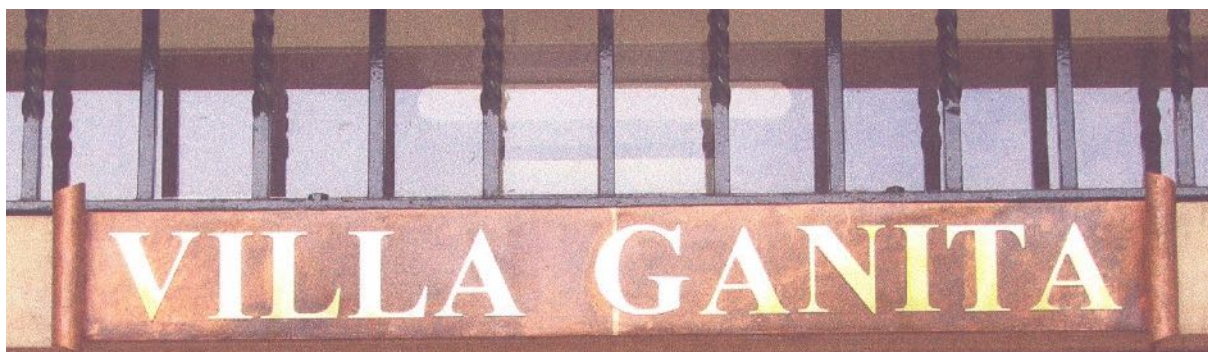
Excuses.

Henk Klaassen maakt de laatste, bronzen letter vast op een eveneens bronzen banderol boven de voordeur met de naam VILLA GANITA, de naam die wij aan ons onderkomen gaven.

Henk Klaassen heeft samen met Gert Lukassen er met duidelijk vakmanschap voor gezorgd.

Kijk er eens naar als u er langs komt. U zult het vast mooi vinden. Wij zijn er trots op!

Nieuwe vertegenwoordiger Monumentencommissie

Eind 2006 heeft onze secretaris, Yvonne de Boer, afscheid genomen als lid van de Monumentencommissie Lingewaard. Het bestuur van de Historische Kring Gende vindt een afvaardiging in de monumentencommissie toch heel belangrijk met alle ontwikkelingen die op het terrein van historische en cultuurhistorische gebouwen in Gendt zijn gebeurd en nog staan te gebeuren, zoals bijvoorbeeld het Kulturhus. Wij mogen als historische kring een eigen vertegenwoordiger voordragen en wij hebben daarvoor dhr. Zwartkruis uit Gendt gevraagd en bereid gevonden. Met zijn bouwkundige achtergrond hebben wij in hem een persoon met kennis van zaken gevonden, die, als eigenaar van een definitief tot monument geworden woonhuis in Gendt (net als een aantal inwoners van Gendt), precies zal ondervinden wat zo'n monumentenstatus inhoudt en daarbij de belangen van de Gendtse inwoners kan behartigen. Wij wensen hem veel succes.

Het Bestuur van de Historische Kring Gende

Moderne Monumenten op 9 september

Houd op zondag 9 september a.s. een plekje vrij in de agenda. Het duurt nog wel lang, maar we geven dit nu al aan, omdat tot die datum geen Ganita mare meer verschijnt. Op die zondag is er weer Open Monumentendag in Lingewaard. Het thema is dit jaar Moderne Monumenten.

Wat zijn dat? Bijzondere gebouwen uit de 20ste eeuw, zo grofweg van 1900 tot 1960. Een aantal daarvan zijn open, waaronder ons eigen kringgebouw Villa Ganita aan de Nijmeegsestraat in Gendt. In ons kringgebouw is een tentoonstelling van foto's van deze speciale monumenten in Gendt te zien. Vooral de wederopbouwperiode net na de oorlog zal daarbij aan bod komen en de straten die toen in Gendt aangelegd en in de stijl van de Delftse school bebouwd werden als Dijkstraat, Schoolstraat etc. Vergelijkbare huizen werden ook in de andere kernen van Lingewaard gebouwd; denk maar aan o.a. de Cuyperstraat in Bemmelen en de Vlastenstraat in Doornenburg. Tijdens de middag zal het Herenkwartet een zangoptreden verzorgen in de

hal van ons gebouw. Daarbij worden ook enkele Nederlandse liedjes ten gehore gebracht. Ook het Gendtse koor Accant zal die middag in ons gebouw een muzikale bijdrage leveren. In Gendt is verder nog Providentia open en daar zal o.a. het Lingewaardse Mannenkoor optreden en zijn er rondleidingen mogelijk. Misschien kunnen we ook een demonstratie van de nieuwe rage, jumpen, daar laten zien. Kijk in ieder geval eens goed rond in dit unieke gebouw uit de wederopbouwperiode. Er zijn momenteel allerlei ontwikkelingen rond een Kulturhus gaande, waarbij ook de plek van Providentia in beeld is. Als historische kring willen wij Providentia uiteraard behouden en wij hopen dat u na een bezoek, er ook zo over denkt.

We zijn nog druk met de voorbereidingen en het definitieve programma is nog niet helemaal bekend. Wel is het Ambacht Haalderen open, in de Kinkelenburg in Bemmelen zijn weer rondleidingen (een groot succes vorig jaar), in Angeren zijn de twee kerken open en in Kasteel Doornenburg heeft onze zustervereniging een tentoonstelling. De juiste aanvangstijden en wat er op welk tijdstip en waar te zien is, zullen nog op de website van de Gemeente Lingewaard te lezen zijn. Zullen we zeggen: tot 9 september?

Yvonne de Boer

Van vele handen naar machinaal handwerk

Verslag excursie steenfabriek de Zandberg 29 maart

Het is goed weer en de zon straalt hoog in de lucht. De grootte van de groep mensen die zich heeft verzameld bij Villa Ganita valt tegen; het zijn er maar een paar. Bij aankomst bij de steenfabriek blijkt echter dat de meeste mensen rechtstreeks naar de polder zijn gegaan en daar is het met 120 bezoekers stampvol. Henk Leensen, medewerker van de Historische Kring Gent, werkt op de steenfabriek en verzorgt de rondleiding.

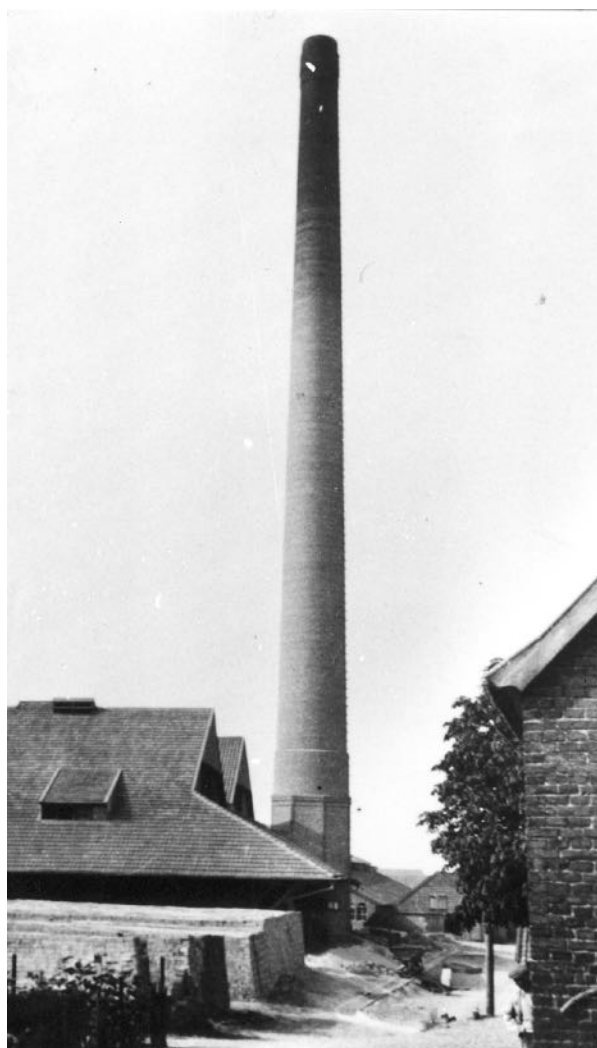
Eerst krijgt iedereen koffie en ondertussen worden er extra stoelen bijgezet. Vervolgens bekijken we een drietal films. Het eerste filmpje laat zien hoe rond 1937 stenen werden gemaakt. De fabrieksarbeiders deden zeer zwaar lichamelijk werk en werkten ontzettend hard. Zo zag je hoe klei werd aangevoerd; de steenvormen werden handmatig gevuld en afgestreken. De arbeiders werkten gebukt en laag bij de grond om de gedroogde stenen te rechte(n) (omleggen) en op te zetten. Vervolgens werd de oven dichtgestapeld (smakken). Vol verbazing zie ik daarna hoe mannen een stuk of zes, zeven stenen tegelijk op de arm opgooien, terwijl vrouwen ze moeiteloos opvangen en weer hoger opstapelen. Aan het gemompel in de zaal merk ik wel dat ik niet de enige ben die hier vol ontzag naar kijkt. Zij moeten een enorme kracht in hun armen hebben gehad. Ook werden de schepen en vrachtwagens met de hand geladen. Vanaf 1959 wordt het allemaal wat beter, de stenen liggen op karren en worden zo in de ovens met gasdrogers geduwd. Als tweede wordt een film over moderne fabri-

cage getoond. Meer en meer wordt het werk door machines overgenomen. We zien hoe grote machines het hele proces van mengen tot drogen en bakken uitvoeren. De machinale handvorm is de meest gangbare steen.

Tot slot zien we nog een film uit 1985 over de oudste fabriek, Zandberg I, waar we ook het welbekende treintje zien rijden. Het filmpje is gemaakt door de firma Keller uit Duitsland, waarvan de machines vandaan komen die op de Zandberg staan.

Bij aanvang van de rondleiding gaan we eerst naar de plaats waar de klei wordt gemengd. Vervolgens naar een heel oude stoomketel die

nog steeds in gebruik is. De functie van een stoomketel is warmte opwekken voor de men-

ging van rauwe klei. De temperatuur in de stoomketel is ongeveer 30 tot 35 graden Celsius. De klei wordt hierdoor lekker smeug en heeft daardoor een goede plasticiteit.

In een oude hal staat nog de tractor, waarmee Toon de Soep het terrein en de polderweg schoon en in orde maakte. We lopen verder naar de karren, die geladen met stenen via een rails de stenen naar de voordroogruimte brengen. Voordrogen wordt gedaan met de restwarmte van de ovens. Als we langs de droogkamer lopen, voelen we de hitte van de ovens

Vervolgens gaan we de trap op en lopen over het dak van de oven; een rare gewaarwording. Henk opent een van de vele controleschuifjes zodat we een voor een even in de vuurgloed mogen kijken. Wanneer we achteraan weer naar beneden gaan, kunnen we tussen de rijen stenen die uit de oven komen nog de rode vuurgloed zien.

Op de Zandberg zijn zestien droogkamers. Na een totale droogtijd van 44 uur is de steen helemaal af. In de nieuwe fabriek, Zandberg II, zien we hoe een nieuwe machine dezelfde hoeveelheid stenen aankan als de twee steenpersen in de oude fabriek bij elkaar. Terwijl bij de nieuwe machine zelfs het formaat van de stenen kan worden veranderd. De productie is opgelopen tot 1,6 miljoen stenen per week.

Aan het eind van de rondleiding heeft Henk een verrassing voor iedereen. In de ruimte waar de grond verwerkt wordt, kan hij zo af en toe een

ander soort vorm ter hand nemen om er iets van te maken. Een zon of maan, vrouw met kind en dergelijke.

We mochten allemaal een prachtig afgelakt exemplaar meenemen. Een mooie afsluiting van een zeer aangename zondagmiddag, waar we het veranderingsproces van het harde, zware, arbeidsintensieve handwerk naar een volledig geautomatiseerde stenenfabricage hebben gezien.

Voor hen die er nog nooit zijn geweest een leerzame ervaring en voor hen die er hebben gewerkt, interessant om de nieuwe ontwikkeling te zien.

De foto's die van deze excursie gemaakt zijn, kunt u bekijken op onze website:
www.historischekringgente.nl.

Ria Schouten.

Onze Kersenfeesttentoonstelling “Gendts Allerlei”

Allerlei lijkt wel een soort stoofpotje. Je gooit er van alles in met nog een paar speciale kruiden en je hoopt met die mix weer een overheerlijk gerecht op te dienen.

Dit recept proberen we dit jaar eens uit met onze Kersenfeest fototentoonstelling. Zoals altijd weer in de Blauwe Zaal van de Leemhof. De opening is ook weer samen met Kunstkring Gendt Verbeeld die in een andere zaal haar tentoonstelling houdt.

Wat zit er allemaal in Allerlei? Het wordt een mix van foto's van diverse verenigingen. De harmonie, om nog een beetje bij het thema van dit Kersenfeest te blijven van “Muziek rond om de wereld”, maar ook schutterij, brandweer etc.

Verder op de tafels nog een vleugje oude albums, met foto's van lang en nog niet zo lang geleden.

Wij hopen dat dit een recept voor succes is en dat u en alle bezoekers van buiten ons weer weten te vinden op het Gendtse Kersenfeest op zaterdag 23 en zondag 24 juni a.s

De openingstijden zijn zaterdag 23 juni van 14.00 tot 21.00 uur en op zondag 24 juni van 11.00 tot 20.00 uur.

U bent ook van harte welkom bij de openingshandeling op zaterdag om 14.00 uur door de nieuwe kersenkoningin met haar hofdames.

“VERRE VERWANTEN”

Zoals wij in onze vorige Ganita Mare al meld- den, zijn wij benaderd door het programma ‘Verre Verwanten’ om gegevens over een fami- lie uit Gendt te leveren.

“Verre Verwanten” is het Teleac programma waarin aan de hand van de stambomen van twee gasten - een bekende en een iets minder beken- de Nederlander - het verhaal van de Nederland- se geschiedenis wordt verteld. De presentatie is in handen van Jan Douwe Kroeske.

Ondertussen zijn de opnamen voor het program- ma geweest in Hilversum; dit is gebeurd op 4 april en wij zijn daarbij aanwezig geweest. Het was een leuke en interessante ervaring.

Op de foto Harrie Scholten, Henk Klaassen, Jan Douwe Kroeske, presentator van het programma en Yvonne de Boer.

Nu bent u waarschijnlijk ook benieuwd over welke familie het programma nu gaat. Helaas kunnen wij nog niet in details treden. Wij kunnen wel bekendmaken dat er een film- pje over Gendt in voorkomt en het waren- huis van de familie. Van Driel, dat helaas tot onze spijt niet op de monumentenlijst staat.

Het warenhuis speelt ook een rol in het stam- boom verhaal.

Uitzendingen

Wanneer de uitzending is, weten wij op dit mo- ment van schrijven nog niet. De eerste zes afle- veringen komen nog deze zomer op de buis. Bij verschijning van deze Ganita Mare zijn de eer- ste drie afleveringen al geweest. Misschien is dus de uitzending van onze bekende Nederlan- der al uitgezonden. Kijk anders op zaterdag- avond rond 20.00 uur naar Ned. 2. Na een korte zomerstop gaan de afleveringen verder in sep- tember.

In onze volgende Ganita Mare willen we nog terugkomen op deze stamboom. In het program- ma komen natuurlijk niet alle voorouders en gegevens uitgebreid in beeld. Dit willen we dan via een verhaal en foto's aan u laten weten.

Tekst en foto's: Mia Gerrits-Bouwman

Net voor het afdrukken van deze Ganita mare ontvin- gen we bericht dat de uitzending na augustus zal plaatsvinden.

Zware tijden in Gendt

In ons archief hebben we een kopie van een register met op de omslag de hiernaast afgebeelde tekst.

Het register bevat (in handschrift) 262 pagina's in folioformaat met ruim 900 briefafschriften.

Het overgrote deel van deze brieven bestaat als bijlage bij de verzending door de gemeente Gendt van stukken aan allerlei instanties of personen; verzoeken om toelichtingen, oproepen tot vergaderingen, aangiften van onregelmatigheden, opvragen of verstrekken van gegevens en dergelijke.

Voor een ander deel bevat het register correspondentie over het reilen en zeilen van de arme gemeente Gendt, ruim honderd jaar geleden.

Voorbeelden hiervan zijn: Veiligheidswet, Nederlandschap, justitie, politie, militie, belastingen, dronkenschap, onderhoud wegen, orde handhaving, processenverbaal. Kortom allerlei zaken die schriftelijk afgewerkt worden.

De Burgemeester die verantwoordelijk was voor de brieven, was G.W. Maas Geesteranus.

Godert Willem Maas Geesteranus werd op 10 september 1862 te Delft geboren.

Hij kwam met zijn echtgenote, Elisabeth Repe-lius, geboren 5 februari 1871 te 's Gravenmoer, in de buurt van Kaatsheuvel, (Efteling) in 1893 naar Gendt en verbleef er tot zijn overlijden in 1916.

Op 29 januari 1896 werd een zoon geboren. Een half jaar later werd deze Pieter in de Nederlands .Hervormde kerk in Gendt gedoopt.

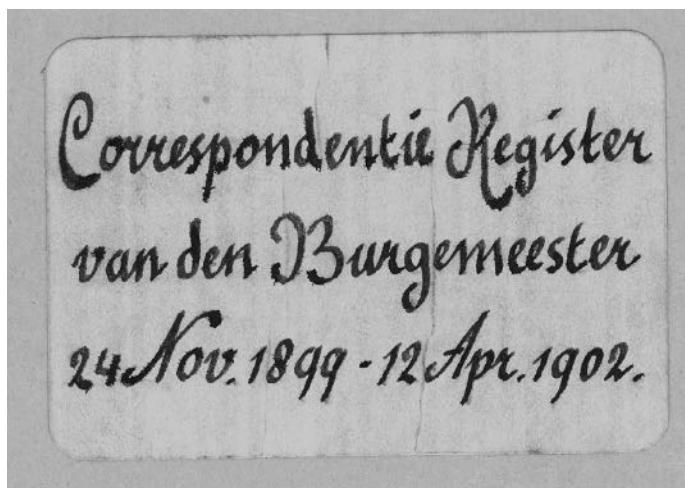
Een speurtocht in onze genealogie leverde als bijzonderheid nog op dat familieleden die getuigen waren bij het huwelijk, bestonden uit een baron (lid 2e kamer), twee legerofficieren en een assistent-resident NOI. (Nederlands Oost Indië). Een gezelschap van niveau dus!

De echtgenote verhuisde met het zoontje Pieter in november 1902 naar Nijmegen.

Waarom is niet bekend. Het kan zijn dat het een tweede woning betreft. Het bereiken van de leerplichtige leeftijd, kan een rol gespeeld hebben.

Als men het register doorbladert krijg je een indruk van de situatie en omstandigheden waarin de Gendtenaren in die tijd leefden.

Voor ons is het wel jammer dat men in de meeste brieven iets vraagt, bijvoorbeeld of men meer dan f.50.= banktegoed heeft, want dat is de ondergrens van je spaargeld, om voor deelname aan verkiezingen in aanmerking te ko-

men.

Hiervoor en ook voor andere zaken waren inlichtingen nodig. Over bijvoorbeeld huur, arbeidsloon, veetellingen en zo meer.

De vragen zijn er wel, maar de antwoorden kennen we niet.

Overigens zijn er toch nog veel andere zaken die de moeite waard zijn om eens .na te lezen

Volgens het register hadden veldwachters een behoorlijk drukke baan.

Openbare dronkenschap, controle van openingstijden van de cafés, vechtpartijen, diefstal, opmaken van processen verbaal etc.

We komen veel namen tegen van Gendtenaren, waarvan de namen ook tegenwoordig nog in Gendt voorkomen.

De belangrijkste gebeurtenissen die in het register ter sprake komen zijn de besmettelijke ziekten die rond het jaar 1900 in de gemeente Gendt plaatsvonden.

We zullen proberen daar een samenvatting van te maken.

De hierbij geschreven tekst van de burgemeester hebben wij zo letterlijk mogelijk geschreven in dit lettertype (Arial)

Echter eerst op de volgende pagina een foto van de hoofdpersoon in dit verhaal (hangt ook aan de muur van onze burgemeesterskamer).

G.W. Maas-Geesteranus

Burgemeester van Gendt 1893 - 1916

Burgemeester Maas-Geesteranus beschreef in een brief aan de Commissaris der Koningin [CdK] in Gelderland op diens verzoek welke maatregelen en handelingen er werden verricht bij het optreden van de situatie, bij het ontstaan en voorkomen van besmettelijke ziekten en de afwerking ervan.

Hij begint met de CdK te bedanken voor diens welwillendheid om inzage te verlenen in de correspondentie van de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht en een artikel uit de krant van 6 december 1900 en gaat dan verder: *(Zie hiervoor pagina 13)*

”Over de in de laatste tijd plaats gehad hebbende onteigeningen en ontsmettingen bij voorgekomen besmettelijke ziekten met name Diphtheritis binnen deze gemeente UHedG mijn zienswijze ter zake en alle zoodanige beschouwingen en inlichtingen als voor een juiste beoordeling der onderwerpelijke aangelegenheid dienstelijk of wenselijk kunnen worden geacht mede te delen”. *(En dit alles in één zin geschreven)*

Hij gaat verder met te vermelden dat het kenmerk van de ziekten [een bordje met waarschuwing] door hem steeds tijdig tevoren was aangebracht.

8 juli 1893 was het eerste geval dat de burgemeester te behandelen kreeg.

Geneesheer was toen dokter J.Bom, die hem het overlijden van de 16-jarige dochter van Hendrikus **Opgenoort**, Wilhelmina meldde.

De volgende voorgeschreven handelingen werden volgens voorschrift verricht:

De overledene werd gehuld in een met sublimaatoplossing gedrenkt laken in een binnen zes uur gemaakte kist gelegd, waarvan de bodem vooraf met een minstens 3 centimeter dikke laag tuinaarde bedekt was en onmiddellijk gebracht naar het volgens artikel 12 bepaalde lijkenhuis.

De geneesheer bepaalde wat verbrand en ontsmet moest worden.

Onteigening door de burgemeester.

Wollen goederen: verbranden.

Katoen en linnen: voor de duur van 24 uren in een kuip met creoline en daarna uitkoken.

Het vertrek desinfecteren: houtwerk in een sublimaat afwassen, daarna met groene zeep.

Muren: eveneens afwassen en overwitten.

Metaal: degelijk afwassen met creoline.

Vloeren: gang en nevenvertrek: boenen met een carboloplossing.

Ontsmettingskosten f. 10,50. Kosten van waarderding f 8.=.

De schade voor Hendrik Opgenoort werd niet vermeld.

Op 11 april 1895 deed zich een tweede geval voor bij W.R.**Wanders**. Ook hier had de patiënt diphtheritis

Er werd onteigend en verbrand: Twee tweepersonslakens, twee wollen gordijnen, twee moltondekens, 2 strozakken, 1 bonte wollen deken,, wollen kinderklederen. tesamen f. 21,50. De desinfectie had volgens de voorschriften plaats en werd aan de gemeente in rekening gebracht voor f. 8,92.

Op 1 augustus 1895 vond het derde geval plaats bij rijksveldwachter Geert **Groen**. De zieke, het dochttertje, herstelde gelukkig. Ook hier was onteigening en verbranding noodzakelijk. Totale kosten f. 43,50.

Op 3 december 1895 was febris Typhoida ten huize van eene Willem **Hubers**. Hier vond vernietiging, onteigening en verbranding plaats ten bedrage van f. 26,50.

Op 31 maart 1896 werd het kenmerk van de ziekte geplaatst ten huize van W **van den Donk** te Hulhuizen. De 25e april had de ontsmetting plaats.

Navolgende gevallen: 14 november 1898 Diphtheritis bij T G **Bosman**. Een nieuwe arts, dokter R Hol. Deze paste een strengere desinfectie toe. Geen vermelding over de patiënt.

4 januari 1897. J.**Hendriks** overleed aan febris Typhoida. Behandeling volgens voorschriften.

Den 3e februari 1897 werd wederom aangifte gedaan, nu voor J.**Koster**, behandeling op gelijke wijze.

Vanaf 12 mei 1897 werden geregeld aangiften gedaan van de besmettelijke ziekte mazelen, welke aangiften tot op 1 juli gestegen waren tot 286 gevallen. Deze ziekte werd epidemisch verklaard. De school werd gesloten en door de zorg van Burgemeester en Wethouders geheel volgens de wettelijke voorschriften gedesinfecteerd. In de meeste gezinnen werd indien gewenst door de gemeente carbol verstrekt.

Dokter Hol als gemeente geneeskundige achtte ene ontsmetting bij de **286 gevallen** als onuitvoerbaar overbodig daar ZEd al stond deze ziekte in de wet van 4 december genoemd, het niet nodig oordeelde de wettelijke voorschriften toe te passen; ter meer daar ZEd, naar ik verneem, deze ziekte van geen ernstige aard beschouwde.

Op 8 juli 1898 werd wederom diphteritis geconstateerd bij Th.B. **Makaay**, hoofd der school door den geneeskundige Dr Hol. Bij afwezigheid van de burgemeester geschiedde de onteigening door de oudste wethouder, G. **Lenderink**. Totale kosten f. 180,45.

Op 8 augustus van hetzelfde jaar werd bij J. **Peters**, [*grootvader van mijn moederskant, Harrie Scholten*] waar febris Typhoida geheerst had, op gelijke wijze onteigend en verbrand, voor totaal f 65,50.

Op 8 september 1898 werd wederom Diphteritis bij Th.B. **Makaay** geconstateerd. Onteigening, verbranding en ontsmetting f. 87,75.

In 1899, 19 mei, febris Thyphoida ten huize van F. **Peters**, waar op 3 juni de op wettelijke gronden berustende en na beoordeling van de noodzakelijkheid, verbranding en ontsmetting plaats had.

De 27ste oktober van hetzelfde jaar is er nog eens Diphteritis bij G. **Pelkman**, geconstateerd, waar op 2 november op gelijke wijze de ontsmetting en vernietiging plaats had.

Nu volgen de onteigeningen, verbranding en ontsmetting van het jaar 1900 waarnaar thans door de provincie een onderzoek wordt ingesteld.

De burgemeester:

.UHeDZG zult mij ten goede houden ik U voor zover mij bekend deze uitvoerig mededeel. Op 6 januari 1900 werd na een paar

dagen ongesteld te zijn geweest, door Dr.Hol bij mijne **echtgenote** geconstateerd Diphteritis. Ik zal niet in detail treden over ons persoonlijk gevoelen en vooral niet ongegronde stress voor ons enig kind.

Alle maatregelen werden nog diezelfde dag in onze vrij kleine behuizing getroffen om eventuele besmetting verder dan de slaapkamer, thans ziekenkamer, menselijker wijze te voorkomen. De strengste maatregelen werden genomen dat de éne en enige persoon die in de ziekenkamer kwam zich bij het binnen en daarbuiten treden geheel desinfecteerde met cabol, creoline en sublimaat terwijl het nevenvertrek waar dit geschiedde, veelvuldig met carbol werd besprenkeld. Al deze voorgenomen maatregelen geschieden in overleg met geneesheer Dr. Hol. Andere huisgenoten werden absoluut van beide vertrekken afgehouden. Den zesde januari werd nog des avonds het kenteken, bedoeld bij art 20 der wet van 24 december aangebracht.

Den 13den januari d.a.v. verklaarde de geneesheer R.Hol dat de ziekte geweken was en dat er tot onteigening voor vernietiging door verbranding en ontsmetting moest worden overgegaan. Bij ontstentenis van den gewone taxateur van **Vorsselen** werd een beëdigd naar ik verneem taxateur uit Nijmegen ontboden, de heer Stemker Köster, meubelmaker en behanger. Ook Dr Hol kwam en was dus aanwezig.

En waar ik persoonlijk niet over mijne goederen wilde staan, kwam de oudste wethouder G. **Lenderink** met de taxateur **Stemker Köster** en de beide ontsmetters **Verkuil** en **E. Peters**, benevens de gemeente veldwachter H.Th.J. **Westenend**.

Wat bij alle besmettingen gebeurd is moest ook hier.

De personen als zieke en verpleger of verpleegster moesten zich eerst door ene algehele afwasning van een sublimaat desinfecteren en ander goed aandoen.

Daarna begaf de dokter zich in het vertrek met de taxateur en de - hier loco - burgemeester.

“Dokter Hol verklaarde wat ontsmet, wat onteigend en verbrand moest worden. Toen hier op de slaapkamer alle kasten werden open gemaakt en alles daaruit gehaald, zowel de kleerkasten als linnenkasten, permitteerde ik mij de vraag, terwijl ik buiten stond of dit wel hoog noodzakelijk was. Het enige antwoord wat ik daarop ontving was: “Het moet. wanneer niet alles ontsmet wordt en verbrandt wat nodig is, dan moeten we het maar laten, doch de verantwoording over de ontsmetting draag ik niet”.

“Dit was het antwoord van de geneeskundige. Over mijn goederen kan en mag ik niet oordelen. De taxatie daarvan was volstrekt niet te hoog.”

De beschrijvingen er omheen bevatten in het register circa 25 vellen foliopapier. Uitgetypt circa 15 pagina's. Een beetje teveel van het goede.

Er blijkt in 1900 nogal wat te doen te zijn met de declaraties aan het Rijk i.v.m. de besmettelijke ziekten. Er komen vragen over hoe en wat van het bureau van de CdK. Vragen waarom de toezichtkosten variabel zijn. Waarom afhalen van behangselpapier nodig was. Welke aanvullende voorschriften zijn vermeld etc. Het inkomen van betrokkenen wordt opgevraagd. Er werden een gemeenteveldwachter en sommige betrokkenen ondervraagd. De burgemeester en de artsen echter niet

Op 3 november 1900 schrijft de burgemeester een brief aan de Heer Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht voor Utrecht en Gelderland te Arnhem. Een brief van 6 pagina's betreffende het voorkomen van diphteritis in 1900 bij onderstaande personen en met opgave van het inkomen en declaratie.

G W Maas Geesteranus

	f. 3000 burg.	f 1015,05-
Th G Rogman	f. 2500 fabrikant	f 902,05
H.Jacobs	f. 600 onderwijzer	f 806,45
F Kwanten	f. 600 onderwijzer	f 1048,40
W Milder,	f 400 ?	f 128,30
A J van Vorsselen,	f 300 ambtenaar	f 371,70
Mathijssen	f 1400 aannemer/hotelier	f 239,80

Tussen alles door wordt er op 5 december 1900 meegedeeld dat er bij J. .Breunissen, H. Derksen, C. v.d. .Heijden, E. Verheijen, J van de Graaf, Mw J.. Jansen en H. Ederveen, in totaal 20 koeien besmet zijn met mond en klauwzeer.

De burgemeester schrijft :

“Verwonderlijk mag ik het noemen dat bij een onteigening en verbranding bij de Wel.ed. Heer T.G.Rogman, die na de ontsmetting bij G.W.Maas Geesteranus plaats had; geen aanmerkingen zijn gemaakt en deze declaratie betaalbaar gesteld en voldaan werd. terwijl bij de declaratie te mijnen naam door de heer inspecteur ongegrond wordt geïnsinueerd”

De Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant d.d. 6 December jl. N° 287 moet wellicht de mededeling hebben gegeven o.m. dat bij ongehuwde onderwijzers op den leeftijd van 1600. - daphnes en kinderleeren waren ont- eigend (werkende personeel inwoners) en bij den burgemeester o.d. 8 paragrafen. De liere volgens W. de lere mislure ende declaratie in N° 287 tweede mid- fure dat meervoud gebrachte paragrafen schijnen den slotte tot acht te zijn gereden. Het bleek dat op den datum dat de heer inspecteur W. de lere vragen

PROVINCIALE GELDERSCHE EN NIJMEEGSCHE COURANT.

ABONNEMENTS-PRIJS.

Voor Nijmegen per 8 maanden . . . f 2.00

Franco door het gehele Rijk . . . „ 2.40

Enkele nummers „ 0.05

Gelden en brieven franco.

Deze Courant verschijnt dagelijks, behalve op Zon- en Feestdagen.

Druckers: C. A. M. van der Meer & Zoon, Markt, N. 12.

ADVERTENTIËN.

De Advertentiën moeten dagelijks vóór 12 uur

zijn ingezonden. De prijs daarvan is van 1 tot

5 regels f 0.25, elke regel meer 15 Cents.

Groote letters naar plaatsruimte.

Deze Courant bestaat uit twee bladen.

EERSTE BLAD.

een gedeelte van de pagina

— In de vergadering van den Genootkundigen Raad voor Gelderland en Utrecht werden o. a. mededeelingen gedaan aangaande een buitensporig hooge rekening van een Burgemeester eener kleine gemeente wegens ontoigening van roerende goederen bij een ontsmetting.

Er was diphtheritis geweest, en nu leek het wel alsof bij de ontsmetting godacht was, dat dit een gelegenheid was om eens flink uit de groote staatsruif te plukken. Bij een onderwijzer, met f600 inkomen was aan allerlei kostbare lijsstukken voor f1014 ontoigend; bij een anderen onderwijzer, ongehuwd, voor ruim f800, hoofdzakelijk in zijden dameskleeren, kindercostumes, enz.; bij den Burgemeester zelf zijden japons, jachtvesten, acht parapluies, alles tot een hoog bedrag. — De Minister had — zeer verwonderd over zoo'n bedrag — advies gevraagd aan den inspecteur; deze had na onderzoek in loco de rekeningen aanmerkelijk verlaagd, en de Raad gaf na die inlichtingen duidelijk te kennen, dat hij zijn bijzondere meening had over die minstens genomen „zonderlinge" gemeente.

Het bo-

venstaande bericht in de voorloper van De Gelderlander betreft de gemeente Gendt. We mochten in het Historisch Archief Nijmegen er een kopie van maken.

De onderwijzers F. Kwanten en H.J. Jacobs zijn korten tijd ongesteld geweest. Volgens mededeling van dokter Hol destijds, waren die personen reeds eenige dagen lijdende aan de besmettelijke ziekte lijdende voortdurend de arts geroepen werd. Daar beiden onderwijzer waren, heb ik in overleg met het hoofd der school uit beide klassen de kinderen naar huis gestuurd en beide lokalen met carbol en creoline en sublimaat doen ontsmetten ten einde zoveel mogelijk een epidemie te voorkomen.

De onderwijzer F Kwanten was commensaal bij den heer H.J. Nijs, winkelier en schilder en kosten van de R.K. Kerk en de onderwijzer H. Jacobs commensaal bij G.Hendriks, winkelier te Hulhuizen, gemeente Gendt. Der Heeren Nijs en Hendriks, beide getrouwd en kinderen, staan bekend als ingezetenen zeer bekend; hun behuizing is fatsoenlijk, doch niet groot. Daar de meeste onderwijzers op het platte land moeite hebben een fatsoenlijke kamer te huren, zijn er gelukkig nog enkele winkeliers als hierboven vermeld, die hun zitkamer afstaan en een slaapkamer boven. Die slaapkamers nu dienen nu tevens om de goede kleren der huisgenoot in flinke kasten te bewaren, waardoor zij gedeeltelijk den onderwijzer of commensaal tot slaappleats dienen

De burgemeester maakt daarna duidelijk dat de kledingkasten ook door de verhuurd gebruikt worden voor de gezinsleden. Het is dus logisch dat de kleding van hen ook onder de besmetting valt van deze merendeels vernietigd werd.

De behandeling van de diverse gevallen schijnt nogal met de nodige scepsis gebeurd te zijn De burgemeester kan een aantal zaken weerleggen. De melding van het melden van 8 praplu's is niet waar. De prijs van een grote bakkersmand blijkt niet onnodig te zijn. Het melden van damskleding in de kledingkasten is van de slaapkamers

van de zieke onderwijzers bleek bij later inzien aanvaardbaar te zijn. De mondelinge ondervrager van maar één persoon en nog wel een veldwachter die slechts één keer bij een verbranding aanwezig was, sprak niet in het voordeel van het onderzoek. Of (en zo ja hoeveel) schadevergoeding uitgekeerd is, blijft voor ons een vraag, omdat wij over geen overzicht van besluiten en inkomende post beschikken. U bent welkom om het origineel te komen le-

zen.

Harrie Scholten

Persbericht Oostgelderse Contactdag 2007

voor Genealogie, Boerderij-
en Streekgeschiedenis

Op zaterdag 15 september 2007 wordt voor de 5^e keer in Groenlo de Oostgelderse Contactdag voor Genealogie, Boerderij- en Streekgeschiedenis gehouden. De derde zaterdag in september in Groenlo! Traditiegetrouw de dag van de Oostgelderse Contactdag.

Op deze Contactdag kunnen mensen die zich bezighouden met genealogie, boerderij- en streekgeschiedenis in Oost-Gelderland zien wat voor informatie op dit gebied allemaal beschikbaar is. Ook kunnen de bezoekers op ongedwongen wijze met elkaar in contact komen om informatie uit te wisselen.

In Oost-Gelderland zijn heel vaak familienamen afgeleid van boerderijnamen. Veel onderzoekers willen daarom graag weten of er nog iets terug te vinden is over de boerderij waar hun voorouders hun naam aan ontleenden of waar ze hebben gewoond. Op deze Contactdag wordt daarom speciaal aandacht besteed aan bronnen die iets kunnen vertellen over boerderijen in Oost-Gelderland en hun geschiedenis en alles wat daar verder mee samenhangt.

Als standhouders zijn op deze Contactdag aanwezig genealogische verenigingen, oudheidkundige en cultuur-historische verenigingen, musea die zich bezighouden met boerderijgeschiedenis, uitgevers van (streek)geschiedenis, archieven, bibliotheken, aanbieders van genealogische computerprogramma's, antiquariaten enz. Op deze Contactdag treft u standhouders uit Nederland aan maar ook een aantal uit het Duitse grensgebied. In de voorgaande eeuwen waren er namelijk nogal wat grensoverschrijdende contacten, ook in familieverband.

De Contactdag wordt gehouden in het Cultureel Centrum "De Bron" in Groenlo, de voormalige

kerk op de hoek Buitenschans-Ruurloseweg. Bezoekers zijn welkom van 10.00 tot 16.00 uur. De toegang is evenals de vorige keren weer gratis. Deze Contactdag wordt gezamenlijk georganiseerd door de volgende organisaties:

Oostgelderse Stichting voor Genealogie en Boerderijonderzoek (OSGB);
Nederlandse Genealogische Vereniging, afdeling Achterhoek en Liemers;
Oudheidkundige Vereniging Groenlo;
Landeskundliches Institut in Vreden, Duitsland

Voor nadere inlichtingen over deze Oostgelderse Contactdag kunt u terecht bij de voorzitter van de Werkgroep Ben Verheij, tel. 0544-462032 (e-mail: btmverheij@planet.nl) of Johan Hiddink, tel. 0318-618618 (e-mail: jenghiddink@hetnet.nl).

Ien 't Gendts: Disse keer wat anders

In januari 1969 begon Piet Driessen (Peleron) met zijn eerste Gendtse krant

Bij de verschijning ervan kondigde hij aan dat er ook een rubriek Gendts dialect zou komen. In het tweede nummer stond het volgende verhaal.

Twee taale ien Gendt door M.H. DINNISSEN

De redaksie van de. GENDTSE KRANT het mien gevraag, of ik zo af en toe wa zou wille schrieve over, en liefst ok ien 't Gendts.

Ik het toe gezeid: "Ja, da's bès. Want Gendts is bar mooi! Veul minse ien Gendt gebruke twee toale. Thuus, bi'j familie, bi'j buurlui en mè nog veul andere minse proate ze Gendts. Mè minse, die gin Gendts kenne, ien of bute Gendt, proate ze Nederlands. Duk natuurlek mè d'n Gendts klörreke. Mar da's nie erg, want helemol volmak Nederlands mot nog uitgevonde worre.

Tege minse, die 't Gendts nie verstoan, hör je (behoor je) Nederlands te proate. Mar nie umdaj ow vur 't Gendts zou hoeve schame. Want dan deej da vur ow eigeleke moedertoal. Waj van ow moeder geleerd het, dor ma'j gerus gruts op zien. Natuurlijk is 't heel goed en heel nodig, da iemand 't "Algemeen Nederlands" goed leert en 't goed kan proate, lèze en schrieve. Als de uutdrukking Algemeen Beschaafd Nederlands „ABN" aster mee bedoel wörd: de taal vur minse van de Nederlandse "stam" vien ik 't bes. Mar ik vur mien zou liever zegge: "Algemeen Nederlands", afgekort "A.N.", of gewoonweg mar Nederlands. Natuurlijk niet Hollands want dan zouen 'r nie bi'j höre: "nege provincies ien Nederland, heel Vlaams België en nog inkele andere stukskes ien de weld. Ok ien de beide Hollanden gebruke ze nog allerlei dialekte, tot ien Amsterdam en den Haag toe.

De minse proate ok wel 's over "plat " Gendts. Van da woord hou ik ok nie. Tenminste nie, as ze 'r mè bedoele: onbeschaafd, lillek of zo wa. Ge kun ien 't Gendts zowel plat en onbeschaafd zien, mar da kan ok ien 't Nederlands en meschien nog wel méér. En dan dug (deugt) 't geen van beie. Het Gendts is ok nie lilleker dan Nederlands. 't Kan soms wel 's moi'jer zien. D'r

Nie vergète da'j 't beste hard op kun leze!

zit

duk méér klank ien, méér buging, méér melodie, méér afwisseling. Ik zal dor 's inkele veurbeelde van geve. As 'n poar grutmoeders (ze hiete nou oma's, en da's goed) bi'j 'n dochter of schondochter op visite komme, zou er wel es zo geprot kunne worre. "Och djèn djèn, wa hèj toch 'n lief kienje ien 't wiegske". Lao we 't es gööd bekie-ke. Ien 't Nederlands vertoald zou da zien: "Och meisje, meisje, wat heb je toch een lief kindje in 't wiegje". Laten we 't eens goed bekijken.

Volgens mien klink da harder, zit er minder muziek ien. Vergeliek mor es lief kindje = lief kienje, wiegje = wiegske, goed = g oewd, bekijken = bekieke. De lange ie's van lief, wiegske en bekieke ien 't Gendts hemme méér klanken buging dan de korte ien 't Nederlands. Da's ok zo met de lange oe van goewd. Kienje klinkt minder hard dan kindje. Die lange ie's trekke de mond nor 'n glimlach. Astie grutmoeders deurproate zegge ze meschien: Wat 'n fien köpke hèddet, krek aster moeder. En mooie blauwe eugskes. Die zien van d'r voader. En 't spitse nuske liekt op ta van d'r brureke. Kiek ze het ok al kulekes ien de wengskes: Krieg 't ok tenjes ien 't munje?

Zeg zo'n proatje nou es ien 't Nederlands. Dan is er veul minder afwisseling ien de klanke. Vergelijk mar wer: "Wat 'n' fijn kopje heeft 't. Juist als haar moeder. En mooie blauwe oogjes, die zijn van haar vader.

En 't spitse neusje lijkt op dat van haar broertje Kijk ze heeft ook al kuiltjes in de wangetjes.

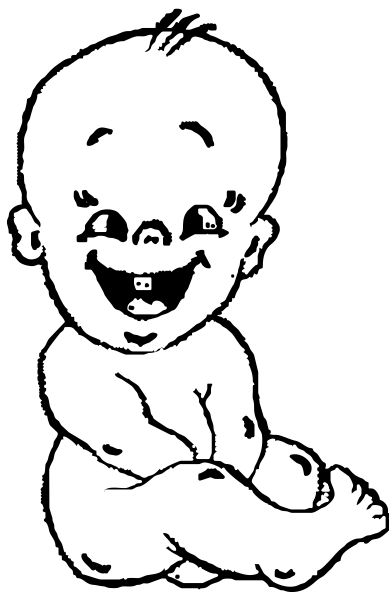
Krijgt 't ook al tandjes in het mondje? Ik wies hier alleen mar op de verkleinwoorden; kopje = köpke; oogjes = eugskes; neusje = nuske; broertje = brureke; kuiltjes = kulekes; wangetjes = wengskes; tandjes = tènjes; mondje = munje. Ien dit opzicht is 't Gendts toch veul riever dan 't Nederlands. Soms is de vertoaling van 't Gendts ien 't Nederlands nie meugelik. As te grutmoeders b.v. zou zègge: "Kiek ze stèk 't tungske uut 't muleke", dan kan dat tunkske wel umgezèt worre ien tongetje of tongske, maar muleke nie ien muiltje of muileke. Montje ien 't Nederlands het ien 't Gendts twee woorde: munje en muleke. Da is, meen ik één woord riever en twee keer moier.

Ik hè now met de grutmoeders 't kienje nog nie helemol bekeke. Ze zullen 't misschien ok nog wel over de hörrekes (haartjes) en de orrekes (oortjes) en de vuutjes, de henjes (handjes) en 't duumke, de pölskes en de nègelkes, de ermkes en de beenjes, 't helske en 't buukske gehad hemme.

Misschien zien de grutmoeders nog niet uutgeprot.

Mar ik disse keer wel.

M.H. Dinnissen

Ruum duzend woorde Gendts

Zoas gillie allemol ientusse wel motte wete is, da onze historische kring volgend jaor awèr 25 jaor bestee.

Ik zie nog altied zo'n bitje aon 't verzamele van woorde vur mien aondeel ien 'n boek van en over Gendt, da we aon 't make zien en dat is: **Ruum duzend Gendtse woorde..** De **duuzend** zie ik ien tussentied vurbi'j. Ik zie dus now zo'n bitje met de **ruum** bezig. As ge tege de tied da'j 't boek ien hande hè, de woorde bi'j mekaor optel, dan zu'j merke, da'k t'r dan meer dan zat hè.

Hier ku'j d'r vas wa van zien, wat ow te wachte stee. Ik zal de lètters **H K G** van de Historische Kring Gente nemen.

Holverstaak	brekebeen	Hoe je um ok probier te bewerke, 't is en blief 'n onmundige holvers-taak.
--------------------	-----------	--

Kutere	rennen	Op de blote vuut over 't Zoelandpad (Zuurlandpad) kutere. Da hè'k duk gedaon)
---------------	--------	---

Hornhuus	kierewiet horendol	Ik zie nor die brullef gewès, mar ik wier (werd) zwat horn-huus van de herrie.
-----------------	-----------------------	--

En da mot 't dan mar wèr zien, vur disse keer..

Harrie Scholten

Proces - Verbaal

Waarmee een burgemeester, 100 jaar geleden onder meer werd opgescheept, leest u in het hier volgende verhaal.

Helaas kennen we de afloop niet, want in het Correspondentie Register staan alleen afschriften van uitgaande brieven.

Tekst van 2007 is cursief gedrukt.

Pro-

ces-

ver-
2 bijlagen

baal,

Aan den Heer Ambt van het Openbaar Ministerie, te Nijmegen

Gendt den 23 nov. 1900

Hierbij heb ik de eer U Edelh. heer toe te zenden een proces-verbaal op klachte opgemaakt door mij ondergetekende en proces-verbaal van verhoor dienaangaande opgemaakt door den gemeenteveldwachter H Th J Westenend alhier.

Na grondig onderzoek is mij het volgende uit deze zaak gebleken:

Janssen woonde aan de Kommerdijk en diens huis brandde in juli 1900 af, waardoor hij met zijn gezin dakloos was.

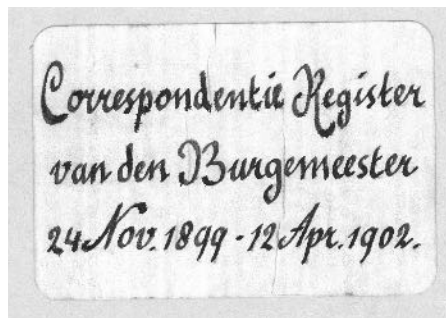
Zijn zwager **Kersten** woonde eveneens aan de Kommerdijk en bewoonde een huisje, toebehorend aan Johannes Hendrikus **Hendriks** (kleermaker).

Het sprak vanzelf dat **Kersten**, toen zolang **Janssens** huis niet wederom opgebouwd was, met zijn zwager een gedeelte van zijn huurwoning wilde delen en dit aanbood. Van welk aanbod Janssen gretig gebruik maakte.

De eigenaar en verhuurder van dat huis, **Hendriks**, werd hiervan kennis gesteld door **Kersten**, de huurder en gevraagd of hij er iets tegen had. Waarop verhuurder **Hendriks** verklaarde dit goed te vinden, zonder meer huur te bedingen.

Alles dus prima geregeld.

Nu gaf **Janssen** aan **Hendriks** een stuk wolgoed, zoals hij verklaard gekocht te hebben bij Bahlman & Co te Nijmegen voor de som van

f.

13,50, onder beding om daarvoor door **Hendriks** een pak te maken voor **Kersten**.

Dit om zijn erkentelijkheid te tonen voor het aanbod van zijn zwager

Hendriks eiste toen van **Janssen** huur, wat Janssen niet onwillig was te betalen, doch niet behoefde omdat **Kersten** voor de huur aansprakelijk bleef.

En mocht **Janssen** huur betalen aan **Kersten**; in ieder geval door verkleining van zijn gehuurde woning, zou de huur van **Kersten** minder moeten gaan bedragen.

Dit laatste is echter een zaak die tussen **Hendriks**, de kleermaker, en **Kersten** (de zwager) moest worden uitgemaakt, doch waarmee **Janssen** niets heeft uit te staan.

Echter wat doet **Hendriks**? Deze treedt zeer eigenmachtig op, neemt het hem toevertrouwde stuk wollen goed in beslag, waarvan hij eerst aannam een pak te maken en weigert teruggave op de zeer losse veronderstelling van **Janssen** huurgeld te moeten vorderen.

Een en ander liet ik **Hendriks** dan ook door mijn veldwachter kenbaar maken en stuurde deze ten einde Janssen weer in het bezit van zijn eigendom te doen geraken.

Zoals UZWEGestrH (*u zeer welede l gestrenge heer*) echter zult zien uit het proces-verbaal van verhoor van de gemeenteveldwachter blijft **Hendriks** weigeren het stuk goed te geven en eigent zich dit dus zeer onrechtmatig toe.

Hendriks staat in deze gemeente overigens gunstig bekend, alleen dat hij zeer zuinig is en geene poging voorbij laat gaan, meerdere gelden te krijgen op bovengenoemde wijze te ont-aarden in ondeugd.

De Burgemeester.

Aan den Heer Ambt van het O M Nijmegen.

Harrie Scholten

Na de Evacuatie

Na de luchtlandingen op 17 september 1944 in de buurt van Nijmegen en Arnhem en de daarna dreigende verovering van de Oostelijke Betuwe door de geallieerden, werd de bevolking van Huissen, Angeren, Doornenburg en Gendt gedwongen te evacueren naar een ander bezettingsgebied.

Evenals alle Gendtenaren werd de familie Stevens uit de Nijmeegsestraat in oktober 1944 door de Duitsers verdreven. Zij kwam uiteindelijk terecht in Bentelo, Hengevelde in het zuiden van Twente (zie kaartje).

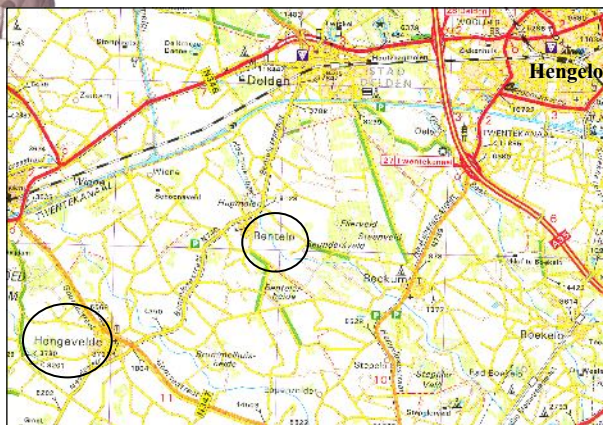
Het duurde even. Maar het lukte de familie (van 14 personen) bij een viertal boerenfamilies onder te brengen. En evenals alle andere evacués mocht de familie na de bevrijding, een maand of acht later, terugkeren naar het bevrijde Gendt.

Van dochter Door(tje) mochten wij de tekst van onderstaande brief (die na vele, vele jaren weer in Gendt terecht kwam) in deze Ganita mare overnemen.

Beste familie, Gendt, 25-11-1945

Even wil ik jullie eens een paar regels schrijven, want je zou onder de hand wel denken, we horen niets meer van Gendt. Maar jawel hoor, we leven nog en allemaal goed gezond in de beste welstand. Het gaat ons allemaal best hoor. Kleine Willy (*het jongste meisje*) groeit best en de anderen ook hoor. Ze wordt wel een beetje ondeugend, maar ja daar is het de kleinste voor.

't Wordt al koud, de winter staat voor de deur, 't waait door de planken ramen of dat je buiten staat. 't Hout raakt op en kolen weinig. Als 't maar niet gaat vriezen, want dan is er geen raad. 't Is nog steeds op de strozak slapen met te weinig dekens en de haren waaien om het hoofd op bed. En of er glas komt weten we niet. Als we zo de winter in moeten is het heel erg, dan zullen we niet zo warm slapen als verleden jaar. Hoe gaat het anders op de boerderij met de koeien, geven ze nog goed, de melk is nogal duur. Van de fabriek kost de melk 17 cent, bij de boeren

bijna overal 20 cent. Maar deze leveren nog niet aan de fabriek. Daar zijn nog geen auto's voor.

Ik heb gehoord dat u een nieuw paard hebt. Werkt hij al goed?

Ik heb deze week er ook een bij gekocht, een achtjarige merrie; werkt uitstekend, kost nog geen 600 gulden, maar dat was een koopje.

Ik kon al dadelijk 300 gulden winst krijgen, maar ik kan hem niet missen.

Hier is werk in overvloed aan de opbouw en dan heb ik meteen een hele poos werk met de kolen. De lonen aan de opbouw zijn erg hoog, ongeveer 20 gulden per dag met paard, maar ze betalen slecht uit. Liefst (*minister van financiën*) houdt de knie op de kist en af en toe laat hij er maar een paar papiertjes uitwaaien.

Ik hoop dat het jullie goed gaat en nogmaals bedankt voor alle goed aan ons gedaan en schrijf eens terug.

De kaart voor Willy ontvangen, daar had u toch nog wel aan gedacht, Dina.

Hartelijke groeten van ons allemaal.

A.H.Stevens,

A 34 Gendt. (Gld)

*Hartelijke groeten van ons allemaal
A.H. Stevens
a 34 Gendt
(Gld)*

Straatnamen

13 oktober 1964 was er een raadsvergadering van de gemeente Gendt. In een van de stukken kwam naamgeving van een aantal nieuwe straten aan de orde.

Bij een aantal straten werd een toelichting gegeven:

Van Hogendorpstraat

Van Limburg Stirumstraat

Van der Duyn van Maasdamstraat

In aansluiting op de onlangs aan het Koninklijk Huis opgedragen straatnamen schijnt het ons juist hierin tevens te betrekken het driemanschap, dat het herstel van het koningschap in 1813 heeft bewerkstelligd.

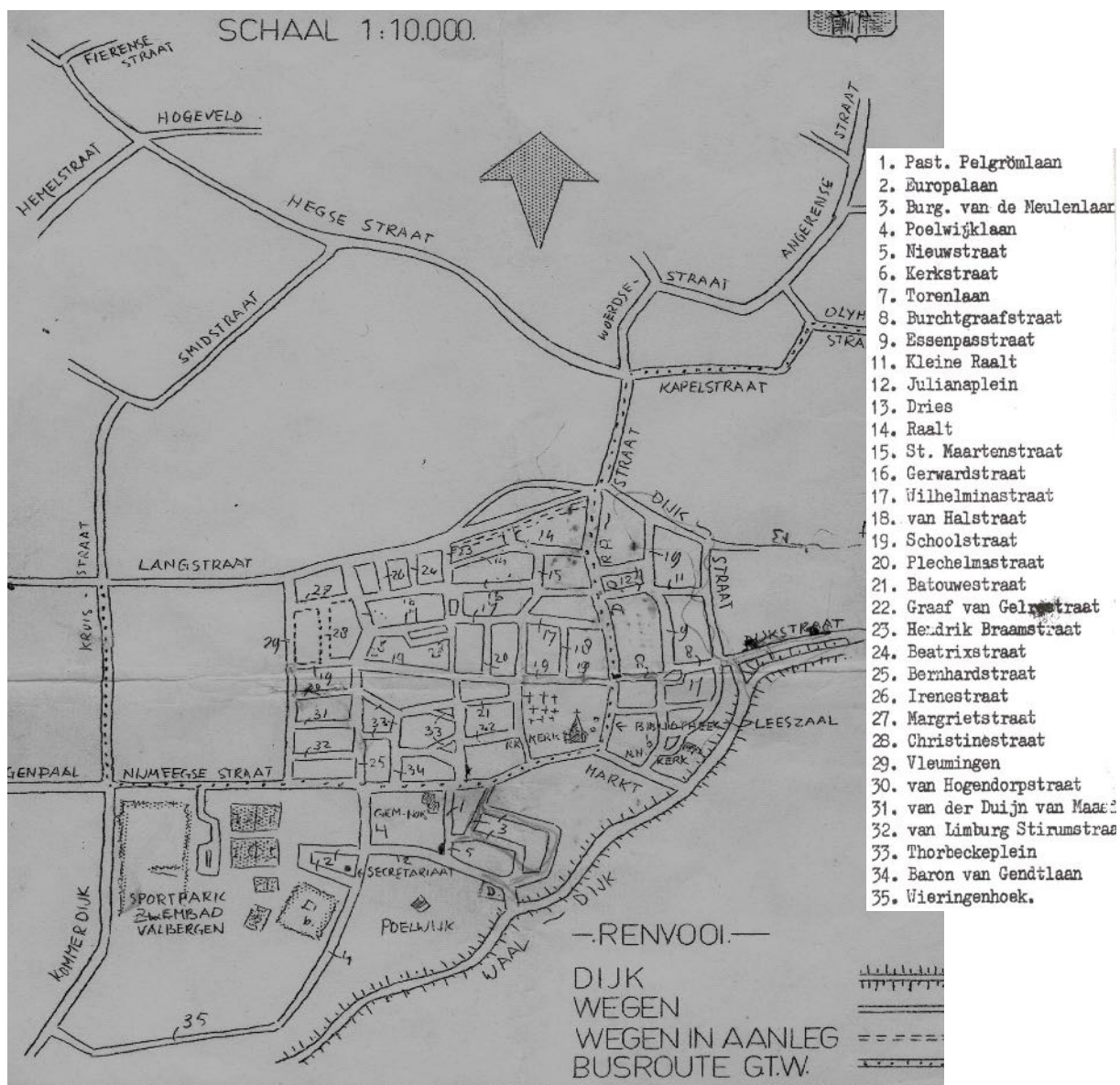
Baron van Gendtlaan:

Willem Jozef Baron van Gendt voerde als admiraal van 1665-1672 het bevel over een deel van

de vloot. Hij sneuvelde op 17 juni 1762 in een gevecht tegen de Engelse en Franse vloot en werd als "held van Solebay" begraven in de Dom te Utrecht

Naast de stukken ontvingen de raadsleden ook nog een getekend kaartje met een namenlijst.

Catootje

Het waargebeurde verhaal over het lief en leed van een Gendtse deerne en hoe schoonheid vergaat.

Er werd eens, het was nog lang voor de oorlog, een wolk van een baby in Gendt geboren. Haar vader kwam overigens uit Huissen, maar zij was op en top een echte Gendtse. Het meisje groeide op in goede omstandigheden. Zoals ze altijd zeggen: "het ontbrak haar aan niets". Want haar familie had een bloeiend bedrijf en zorgde goed voor haar.

Toen zij bijna volwassen was en dankzij haar tweede vader, eveneens uit Huissen, nog een paar metamorfoses had ondergaan, bleek het een echte schoonheid te zijn geworden. Zij werd zelfs buiten de stadsgrenzen beroemd en haar foto verscheen in de pers met een jubelend commentaar. Gendt kon trots zijn op haar bijzondere inwonerster.

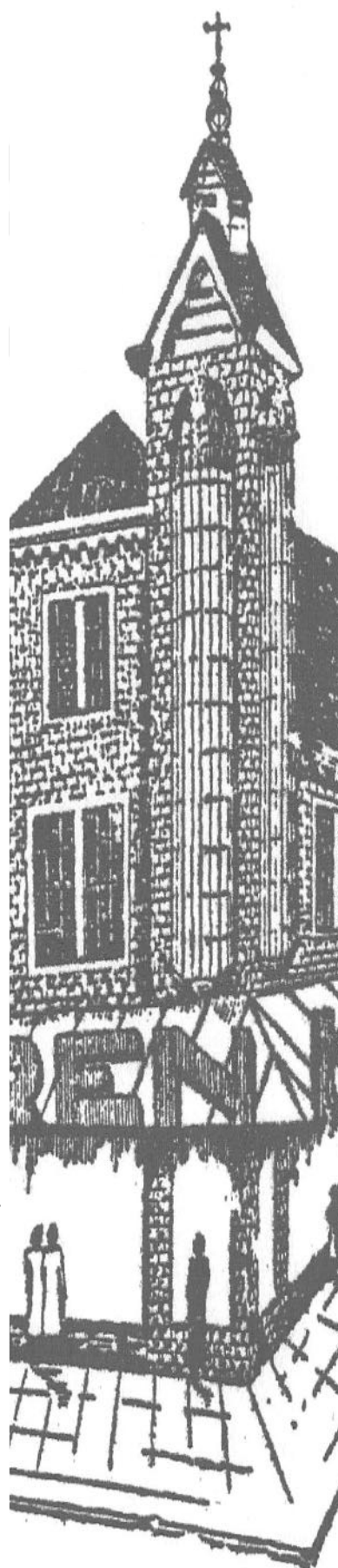
Vele goede jaren volgden na een klein dipje in het begin, waar zij overigens part noch deel aan had. Maar toen zij ouder werd, kreeg ze, zoals gebruikelijk is, af en toe een kwaaltje. Dat was meestal nog wel te verhelpen, want het was allemaal nogal onschuldig. Maar toen werd zij helaas een paar keer slachtoffer van brute mishandeling. Misschien daardoor of bij gebrek aan slachtofferhulp ging het daarna steeds slechter met haar.

En een catastrofe komt nooit alleen. Haar eerste huwelijk werd ontbonden, maar gelukkig trof ze vrijwel meteen een nieuwe partner. Maar was het hem wel om haarzelf te doen of om haar bezit? Dat werd al gauw duidelijk. Een team van specialisten wilde haar namelijk op de wachtlijst voor een dringende operatie zetten. Dan zou ze weer de oude worden en nog wel de honderd kunnen halen. Maar haar partner was het daar niet mee eens. Hij liet een second opinion uitvoeren en daaruit kwam dat haar conditie inderdaad niet goed was. Maar met een ingrijpende operatie zou zij best beter kunnen worden. Haar partner ging daartegen in. Hij wist het operatieteam ervan te overtuigen dat die ingreep onbetaalbaar was en dus niet loonde. En zo werd Catootje, want zo heette het vrouwtje, van de wachtlijst afgevoerd. Er waren nog enige protesten van verwanten te horen, maar in haar naaste omgeving bleef het akelig stil.

En Catootje zelf? Zij kon niet meer voor zichzelf opkomen en ging haar droevig einde tegemoet .

Yvonne de Boer

Warenhuis Van Driel ofwel Catootje is door B&W na een rapport van de Monumentenwacht en op verzoek van de eigenaar van de Monumentenlijst gehaald. De Historische Kring Gente betreurt het zeer dat het pand geen bescherming meer geniet en dus ingrijpend veranderd of in het ergste geval gesloopt kan worden.

Tabel 2.3 Belangrijkste wegen in de Betuwe en Tielerwaard (1820-1840)

wegsoort	van	over	naar	benaming
hoofdweg	Arnhem		Nijmegen	koninklijke weg
	Hulhuizen	Woeldijk	Gorinchem	
	Hulhuizen	Rijndijk	Dieldijk	
	Nijmegen	Hommen	Loosdrecht	Hommonse zandweg
	Utrecht		Don Bosch	
	Tiel		Bousichem	
	Tiel		Amerongen	de Zandweg
zijtakken van deze hoofd-wegen	Hulssen		Bommel	
	Hulssen		Elst	
	Angeren		Gendt	
	Elst	Velburg, Andelst	Hien	Velburgse weg
	Velburg		Slijk-Ewijk	
	Ophousden		Echteld	Pottumse straat
	Lienden	Ommeren, Grote Brug	Zoelen	
	Tiel	Geldermolen langs de Linge tot provinciale grens met Zuid-Holland	Doord	Culemborg
	Tiel	Wedenoljen, Est, Woerdenburg, Zeltbommel	Oriel	Bommelweg
	Elst		Gendt	
	Doornenburg		Utrecht	Delwegen
vander	Nijmegen	Dodewoord	Tiel	Binnenweg
	Nijmegen	Ochten	Lienden	Vogelenzang
	Tiel	Echteld	Zoelmond	Generale Binnenweg
	Kesteren	Lienden, Rijswijk	Wedenoljense brug	
	Arnhem	Ommeren, Zoelen, Aveszooth		

BRON: GA, Archief van Geldersche Staten (1820), inv.nr. 5575 en 55-12.1.

Het hart van iedere inwoner van Hulhuizen moet wel een beetje sneller gaan kloppen wanneer hij de lijst met belangrijkste wegen in de Betuwe tussen 1820 en 1840 onder ogen krijgt. Hulhuizen is volgens dat document uit 1841 van Gedeputeerde Staten van Gelderland begin- en eindpunt van twee hoofdwegen. De beide wegen (over de Waal- en Rijndijk) zorgen voor een verbinding met resp. Gorinchem en Culemborg. Minder trots kunnen de Gendtenaren zijn op een brief van de directie van de Geldersche Tramweg Maatschappij een kleine honderd jaar later. Dan dreigt de leiding van de maatschappij de diensten naar Arnhem en Nijmegen te staken omdat de wegen in Gendt zó vol kuilen en gaten zitten dat de passagiers zich met beide handen moeten vasthouden om niet uit hun stoel te stuiteren.

Dit zijn twee van de vele gegevens die de historicus Aart Bijl bijeen gezocht heeft voor een boek over verkeer en vervoer in de negentiende en twintigste eeuw in de Betuwe en de Tielerwaard. Centraal staat de vraag wat de invloed van de veranderende verkeers- en transportmogelijkheden geweest is op de sociaal-economische ont-

wikkeling van de Betuwe. Landbouw (akkerbouw, fruitteelt, tuinbouw en veeteelt), industrie en diensten stellen voor hun ontwikkeling eisen aan vervoersmogelijkheden over water en weg en, de andere kant van dezelfde medaille, de steeds verdergaande transportmogelijkheden bieden ondernemers kansen hun activiteiten te vergroten.

Dat is nodig ook, want er komen steeds meer monden te voeden. Van 1809 tot 1980 groeit het inwonertal van Betuwe en Tielerwaard van 39.555 naar 162.356, een toename van ruim driehonderd procent. In (ongeveer) dezelfde tijd kent Gendt een onstuimiger groei: van 907 naar 7146 in 2006 is een toename van een kleine zevenhonderd procent.

In het eerste hoofdstuk zet Bijl de situatie van land- en waterwegen rond 1800 uiteen. Zand- en kleiwegen vormen de hoofdmoot van het wegenet, een enkele weg is begrint.

Het is de tijd van diligence, postkoets, hondenkar, paard en wagen.

Het merendeel van het vervoer gaat over Rijn en Waal. De rivieren zijn nog niet genormaliseerd, Rijkswaterstaat begint daar pas rond 1850 mee. Zandbanken, ijsgang, te hoge of te lage waterstand bemoeilijken de zeilscheepvaart. In 1849 is de Waal bij Hulhuizen 1.29 meter diep en vier jaar later moeten fabrieken zelfs sluiten omdat de rivier onbevaarbaar is. Is er geen wind of waait die uit de verkeerde hoek, dan moeten paarden de schepen stroomopwaarts trekken. Eén paard kan maximaal vijftien ton slepen.

Sinds 1740 zijn grondeigenaren verplicht gratis jaagpaden vrij te houden langs Waal en Rijn.

In 1853 wordt het jaagpad tussen Hulhuizen en Gendt verbeterd en een paar jaar later komt het traject Gendt-Ewijk aan de beurt.

Rond deze tijd gaan de stoomschepen de trekvaart vervangen. In 1878 kan een reiziger in de tweede kajuit van Arnhem naar Gendt varen voor veertig cent, voor een dubbeltje meer mag hij plaatsnemen in de eerste kajuit. Een reisje naar Hulhuizen is een stuiver goedkoper.

In de hoofdstukken 2 t/m 6 beschrijft de auteur telkens een periode van veertig jaar. De titels geven aan wat de periode kenmerkt:

ca. 1830-1840: de opkomst van de stoomvaart;

1840-1880: de komst van de trein;

1880-1920: van Betuwelijn tot autobus;

1920-1960: einde van stoomtram en beurtvaart;

Vanaf 1960: mobiliteit en forensisme.

Elementen die steeds aan de orde zijn: bevolkingsgroei en bestaansmiddelen, veren, tollen en bruggen, (spoor)wegen.

Geleidelijk gaat de (plaatselijke) overheid zich meer met het secundaire wegennet bemoeien en neemt het de rol van de polderdistricten over. Tussen 1850 en 1875 besteedt de gemeente Gendt f16.115,- aan aanleg en onderhoud van 23 kilometer weg.

De aanleg van spoorwegen is altijd een zaak van de landelijke overheid geweest. In het waterrijke Nederland zijn zoveel dure bruggen nodig dat particulieren en lokale overheden zoiets onmogelijk kunnen bekostigen.

Een voorbeeld van het bijspringen door rijk, provincie en gemeenten is de aanleg en exploitatie van stoomtramlijnen in de Over-Betuwe.

Als gevolg van de agrarische crisis in de jaren tachtig van de negentiende eeuw schakelen boeren over van akkerbouw op fruitteelt en veehouderij. De initiatiefnemers van de Betuwsche Stoomtramweg Maatschappij – als het niet zo goed gaat spreken de Overbetuwnaren van *Betuwsche Schulden Maker* –, gebruiken het vervoer van landbouwproducten als een van de argumenten voor het aanleggen van de lijn ‘zodat de verarming van Gendt kan worden tegengegaan’.

De gemeente Gendt subsidieert de BSM twintig jaar met f 2078,-, terwijl Den Haag en Arnhem

Betuwsche Stoomtramweg Maatschappij
Aanmerkelijke Tariefsverlaging
voor MELKVERVOER Ingaande 1 JULI 1923.
(Het bezorgen in de stad Nijmegen hierbij inbegrepen).

BONBOEKJES VAN 50 STUKS.

	40 L.	30 L.		40 L.	30 L.
Pannerden – Nijmegen	f 14.—	f 10.50	Pannerden – Schipbrug	f 8.—	f 6.—
Doornenburg – Nijmegen	f 14.—	f 10.50	Doornenburg – Schipbrug	f 8.—	f 6.—
Gendt – Nijmegen	f 12.—	f 9.—	Gendt – Schipbrug	f 7.—	f 5.25
Haalderen – Nijmegen	f 11.—	f 8.25	Haalderen – Schipbrug	f 6.—	f 4.25
Bemmel – Nijmegen	f 11.—	f 8.25	Bemmel – Schipbrug	f 6.—	f 4.50
Vossepels – Nijmegen	f 11.—	f 8.25	Huissen – Schipbrug	f 5.—	f 5.75

 Het terugvervoeren der ledige bussen of gevuld met KARNEMELK of ONDERMELK geschiedt gratis.

een eenmalig renteloos voorschot geven van f 490.000,- en f 111.000.-.

In 1910 wordt Gendt in het tramwegnet opgenomen. Vijfentwintig jaar lang, tot 1935, blijft de tram het belangrijkste vervoermiddel voor de Over-Betuwe. Dan moet de BSM het loodje leggen tegen de concurrentie van vrachtwagen en autobus.

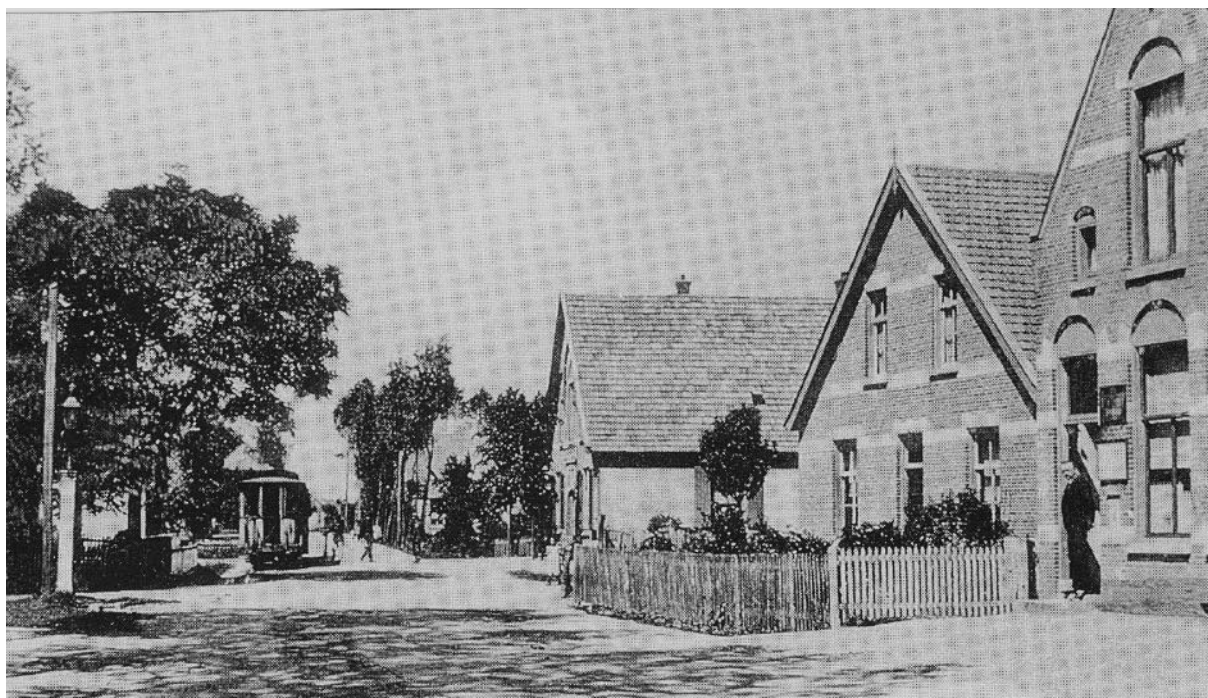
De voorbeelden die ik bij de korte schets van Bijls boek gebruikt heb, hebben betrekking op Gendt. Ze hadden ook uit Tiel, Zuilichem of Elst kunnen komen. Daarmee geef ik aan dat *Verkeer en vervoer in de Betuwe* een breed en gevarieerd beeld schetst van de ontwikkeling van het verkeer in Betuwe en Tielerwaard en de factoren die daarop invloed gehad hebben.

En wie even geen zin heeft om 'echt' te lezen, kan het boek op schoot nemen om naar de mooie plaatjes te kijken.

Aart Bijl, *Verkeer en vervoer in de Betuwe 1800-2000*.

Utrecht 2006 (Uitgeverij Matrijs), 224 pagina's, € 25,00.

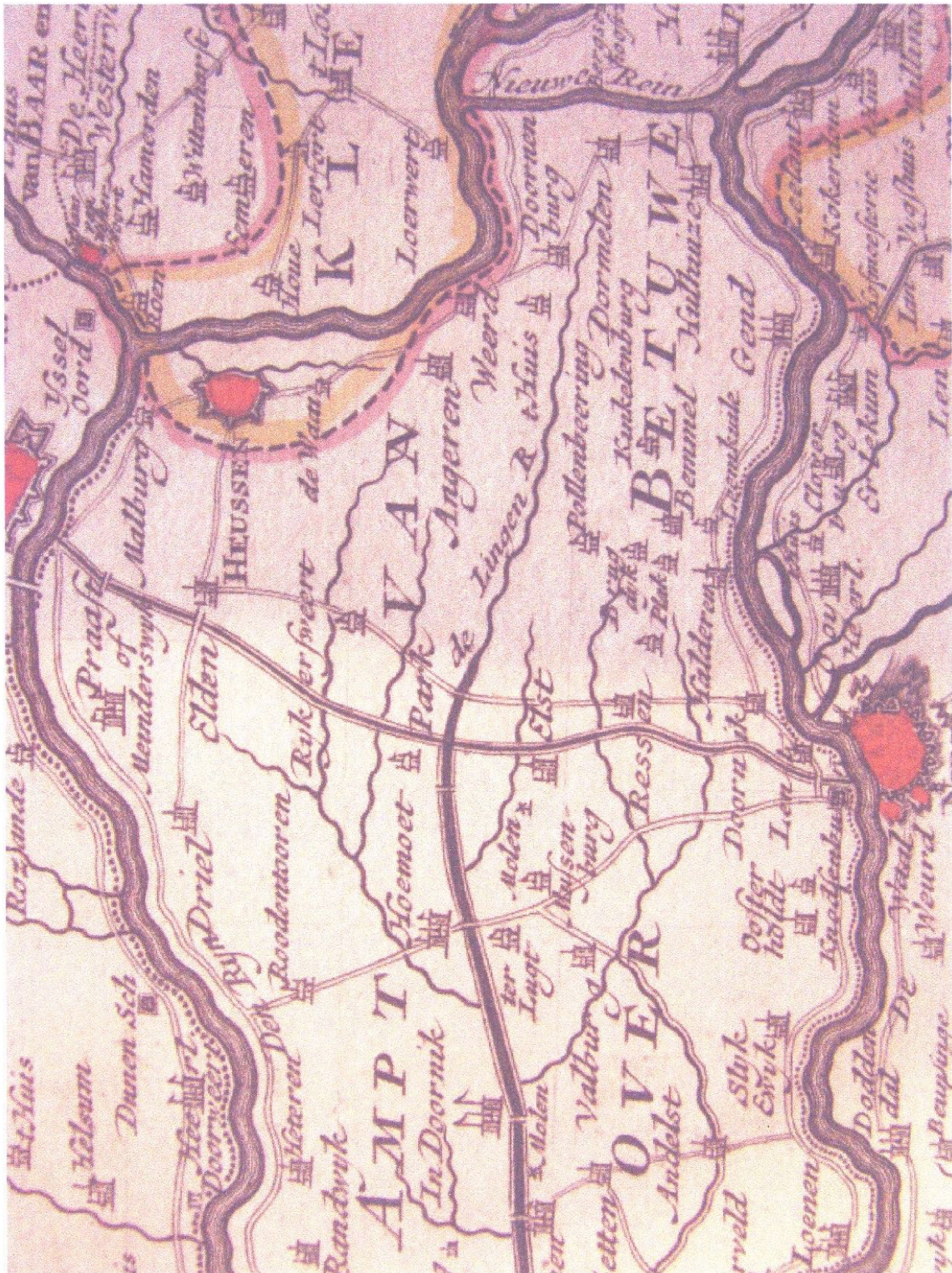
Geert Visser

De tram in de Leemstraat (Dorpstraat)

Dit jaar wordt er nogal aandacht geschonken aan het 300-jarig jubileum van het Pannerdensch kanaal

In verband met dit jubileum zijn op deze en volgende pagina de uitsneden uit twee oude landkaarten wel aardig. Hier zie je bijvoorbeeld een plaatsje Drommelen of Drommele, dat na de aanleg van het kanaal verdwenen is. Voor wat meer informatie over de kaarten: de ene heet Batouwe en de andere is de nieuwere kaart van het Hertogdom Kleef. Ze zijn te zien in het Rheinmuseum in Emmerich.

Zie ook de vorige pagina.

Leden

Wegens overlijden hebben we afscheid moeten nemen van ons lid:

Arnold Braam

Geboren 9-6- 1936, Overleden 14-2007

Echtgenoot van Willy Braam-van Bon

Cees van Baal

Geboren 13-2-1924, Overleden 21-5-2007

We wensen de nabestaanden veel sterkte toe met het hen overkomen verlies.

Deze keer hebben we geen voldoende plaats meer om een overzicht te geven van de rubriek Aanwinsten en reacties van leden. Volgende keer beter!

Welkom nieuwe leden

Mw MWA van Loon, Gendt

Mw WAJ van Bon-Loeff, Gendt

JAM Rensen, Gendt

Mevr Ebben

Th Berns, Groesbeek

Th vd Brink, Bemmelen

Fam. Runge, Gendt

Mw E Campschreur, Gendt

F Rasing, Gendt

JBM Kip, Gendt

Exclusief ruilabbonnementen en dergelijke:

498 leden

Colofon:

Secretaris: Yvonne de Boer

Waterwolf 31

6681 TH Bemmelen

0481 422400

e-mail

historischekringgente@betuwe.net

Redactie Ganita mare:

Harrie Scholten

H.Braamstraat 2

6691 ZD Gendt

0481 421503

website

www.historischekringgente.nl

Huisvesting: in Villa Ganita

Nijmeegsestraat 19, 6691 CK Gendt

Betalingen:

Hist.Kring Gente te Gendt

bank 1164 26 705

Drukwerk:

DATADRUUK Gendt

Samenstelling Bestuur Historisch kring Gente

Voorzitter, Geert Visser,

Kard. de Jongstraat 2, 6687 LG Angeren

tel. 026 3256718

Penningmeester, Geert Witjes,

de Haspel 9, 6691 PP Gendt

tel. 0481 422851

Foto- en knipselarchief, Riet Berends-Peters,

Baron van Gendtlaan 7, 6691 ZH Gendt

tel. 0481 422471

Genealogie, Mia Gerrits-Bouwman,

Steenakker 11, 6691 DM Gendt

tel. 0481 423543

Archeologie en geografie, Gerard Janssen,

Nijverheidsweg 15, 6691 EZ Gendt

tel. 0481 431324

Presentaties, Henk Klaassen,

v.d.Duyn van Maasdamstr. 8, 6691 CT Gendt, tel. 0481 424253

Religie en restauratie, Tom Nahon,

Langstraat 55, 6691 EB Gendt

tel. 0481 422151

Redactie Ganita mare

Scholten,

Harrie

Welkom op de maandagavond vanaf 2000 uur en op de woensdagmorgen vanaf 0930 uur.

Al is het alleen maar voor de koffie

Ut rège guntere wied ok, zei Bjènd en hi'j liep t'r
gin stap harder um.

Het regent ginds ook zei Bernhard en hij liep er geen stap sneller om